

NIKDY NEZABUDNEM ! II. (OSLOBODZOVANIE ČESKOSLOVENSKA)

PETER H U J V A N

HUJVAN, P.: I will never forget! II. (The Liberation of Czechoslovakia) *Vojenská história*, 4, 3 – 4, 2000, pp 107 – 116, Bratislava.

In the second part of his reminiscence the author, retired colonel, describes the events he survived when liberating Czechoslovakia from December 1944 to May 1945. He pays detailed attention especially to the serious struggles of the 1st Army Corps when liberating the town of Liptovský Mikuláš and to the struggles in the mountains of Veľká Fatra. The author interprets the events from the point of view of the anti-tank company commander and his attitude is clearly anti-fascist. The conclusion of his reminiscence is devoted to the struggles in Moravia and the fast shift to Prague. This part of his reminiscences is an important contribution to the mosaic of the combat activity in Slovakia at the end of the World War II.

Military History. Slovakia. The World War II. The Liberation of Czechoslovakia. Reminiscences.

Po neúplnom vylicení som sa opäť vrátil 7. decembra 1944 na front do výcvikového strediska 3. čs. samostatnej brigády, kde som v obciach Nižná a Vyšná Vladiča vycvičil z nováčikov protitankovú rotu. Organizácia roty: dve čaty protitankových pušiek – t. j. šesťnásť kusov; jedna čata protitankových kanónov – t. j. dva kusy kalibru štyridsaťpäť milimetrov.

Výcvik nováčikov sa uskutočňoval veľmi intenzívne vo dne v noci pod vedením skúsených inštruktorov, ktorí sa osvedčili v predchádzajúcich bojoch na Dukle a po zranení a vylicení sa dostali do tohto strediska. Podľa rozkazu veliteľa zboru bol 1. januára 1945 vytvorený Peší prápor 6 pri 3. čs. samostatnej brigáde. Jeho veliteľom sa stal štábný kapitán Ferdinand Moravec, ktorý sa vrátil k brigáde po vylicení zo zranenia. Dňa 20. januára bol dokončený výcvik a reorganizácia výcvikového práporu na bojovú štruktúru; dosiahol počet šesťstoosemdsiatich dôstojníkov a vojakov a pripravoval sa presunúť na front.

V polovici januára roku 1945 opustil armádny zbor obranné postavenie na rieke Ondave a prešiel do útoku. Za krátky čas oslobodil Bardejov, Zborov, Levoču, Kežmarok. Zbor sa priblížil k mestu Liptovský Sv. Mikuláš. Sovietske velenie hodnotilo úspech nášho zboru veľmi pozitívne a prvá a tretia brigáda dostali čestný názov „Prešovská“.

Počítalo sa s tým, že mesto Liptovský Sv. Mikuláš bude dobyté za chodu. Nikto z nás netušil, že práve pred týmto mestom sa front ustáli na celé dva mesiace. Náš šiesty prápor sa presúval za jednotkami prvého sledu, až prišiel do osady Batizovce a ďalej do Pribyliny.

Napadlo veľa snehu a zosilneli mrazy. Sneh zakryl nástrahy ustupujúceho nepriateľa. Protitankové a protipechotné míny spôsobili veľa škôd, zabili a zmrzali veľa vojakov. Útočiacie jednotky mali na svojej strane viaceré nevýhody. Manévrovať v teréne sa prakticky nedalo; Liptovský Mikuláš leží v horskom údolí. Nemci ovládali všetky strategické výšiny, na ktorých vybudovali členitú obranu. Delá a mínomety si vopred zastrieli tak, že ovládali prístupové cesty a zastavovali pokusy našich jednotiek o preniknutie bližšie k mestu. Mesto bránila nemecká 320. pešia divízia, ktorá mala k dispozícii aj tanky a navyše bola posilnená tromi maďarskými plukmi. Na každý náš útok odpovedal nepriateľ protiúderom a napádal naše postavenie hustou delostreleckou a mínometnou paľbou.

Šiesty prápor sa presunul z Pribyliny do Žiaru, kde mal byť nasadený do útoku. Útok odvolali a prápor sa vrátil do Veteernej Poruby. Na druhý deň 12. februára sme sa presunuli do priestoru

trojuholníkového lesa severne od Žiaru a podnikali útok na nepriateľa. Postúpili a prebojovali sme sa niekoľko desiatok metrov dopredu, ale pre hlboký sneh sa nám nepodarilo nepriateľa zničiť, pretože mal v skalách vybudované oporné body. Bol to náš prvý boj, v ktorom sme dosiahli aj keď malý, ale frontový úspech. Opäť nás stiahli do Veternej Poruby a na druhý deň premiestnili do Pribyliny, kde sme zostali do 20. februára. V ten deň večer sme sa presunuli a vystriedali jednotky piateho práporu severozápadne od Žiaru a pokračovali sme v budovaní obrany. V nasledujúcich dňoch bol ešte mráz, dobrá viditeľnosť a ďalšie budovanie obrany rušila len delostrelecká paľba. Okrem výcviku a budovania obrany sa naďalej uskutočňoval intenzívny prieskum. Naša prieskumná hliadka zistila, že nepriateľ opäť vystriedal svoje vojská a že pred našou obranou sú maďarské a nemecké jednotky.

Veliteľ tretej brigády podplukovník gšt. Jaroslav Selner zastavil útočnú činnosť na niekoľko dní a uložil jednotkám brigády, aby vykonávali intenzívnu prieskumnú činnosť. Veliteľovi šiesteho práporu štábnemu kapitánovi Moravcovi uložil uskutočniť výpad s úlohou získať zajatcov. Akcia bola dôkladne do detailu premyslená a pripravená. Zúčastnilo sa na nej deväť dobrovoľníkov, z ktorých päť bolo z brigádnej prieskumnej roty a štyria zo šiesteho práporu prieskumnej čaty podporučíka Fuliera. Inštruktáž k uskutočneniu tejto akcie viedol sám veliteľ práporu. Miesto na realizáciu určili v priestore tretej roty. Deväť prieskumníkov rozdelili do dvoch skupín. Dobrovoľníci zo šiesteho práporu, teda prvá skupina, ktorú ešte rozdelili na zaist'ovaciú a prepádovú podskupinu, postupovala určeným smerom vpravo; viedol ju skúsený prieskumník desiatnik Jozef Šimíček, ktorý mal azda vrodené vlastnosti odvážneho a statočného prieskumníka. Druhá skupina postupovala vytyčeným smerom naľavo. Ku každej skupine prideliť jedného ženistu. Deň pred akciou sa dobrovoľníci dôkladne zoznamovali s terénom a v noci uskutočnili obhliadku miesta svojho budúceho východiska.

Na tejto akcii sa podieľali velitelia delostreleckých a mìnometných batérií pod vedením poručíka Totha, z nášho práporu mìnometná rota pod vedením poručíka Bielka a moja protitanková rota. Pripravili sme si priehradné paľby na nepriateľské zákopy a v prípade neúspechu sme na signál „červená raketa“ mali spustiť paľbu, aby sme kryli ústup skupín.

Okolo 23. hodiny obe skupiny nehlúčne opustili predné zákopy a zmizli v tme. Okolo polnoci mali najhorší úsek – štyristo metrov holého terénu – za sebou, pretiahli sa bezpečne mìnovým poľom, k čomu im pomohli ženisti. Prieskumná hliadka desiatnika Šimíčka sa priblížila k nepriateľským zákopom a uvidela v tme obrisy bunkra. Strážneho nevidela, zrejme dal prednosť teplu a schoval sa pred mrazom do bunkra. Nepozorovane a ticho hliadka vnikla do bunkra. Ženisti strážili pred bunkrom. Jeden z prieskumníkov energicky zavolať: „Hände hoch!“ a na o druhé výstražné slovo „Ruhe!“ (a už ani slovo lebo...) pohrozil samopalom, ale nevystrelil. Museli konať potichu. Nepriateľskí vojaci boli takí prekvapení, že ani nepomysleli na odpor. Poslušne zdvihli ruky a išli. Súčasne aj druhá prieskumná hliadka „vybrala“ úspešne bunker vľavo. „Červená raketa“, ktorá znamenala prezradenie a ústup, vystrelená nebola a prieskumníci sa vracali z úspešnej akcie s dvanástimi zajatcami. Všetkých, ktorí sa na akcii zúčastnili, veliteľ práporu navrhol veliteľovi zboru na vyznamenanie a desiatnika Šimíčka aj na povýšenie do hodnosti čatára.

Treba poznamenať, že Jozef Šimíček bol v našom prápore najmladším príslušníkom. Aj v ďalších bojoch žal veľké bojové úspechy v prieskumnej čate. Po vojne sa stal dôstojníkom z povolania, vykonával rôzne významné funkcie a dosiahol hodnosť plukovníka.

Pri inej podobnej akcii prieskumníci priviedli aj niekoľko prebehľíkov z maďarskej strany. Do šiesteho práporu prišlo dobrovoľne do postavenia tretej roty aj päťdesiatpäť maďarských vojakov, z ktorých traja dôstojníci a dvaja rotmajstri odmietli bojovať s Nemcami. Bola to jednotka, ktorá ako jediná počúvla predchádzajúcu výzvu nášho veliteľa zboru, opustila obranu a prešla na našu stranu.

Noc na 3. marca patrila prípravám na útok. Išlo o to, či sa podarí prelomiť obranu nepriateľa, ktorá vzdorovala už viac ako jeden mesiac. Tretia brigáda mala útočiť na pravom krídle

zboru v smere Jalovec – Pavlova Ves. Jej jednotky zaujali východiskové postavenie na čiare od severného okraja Smrečian, cez západný okraj obce Žiar až k cípu lesa. Šiestemu práporu uložili zaujať východiskové postavenie na pravom krídle zostavy a zabezpečovať seč paľbou z miesta.

Prvá brigáda oslobodila Trstené a časť osady Bobrovec. Útok práporov tretej brigády nebol taký úspešný a od samého počiatku ho brzdila paľba delostrelectva a pechotných zbraní. Jednotkám štvrtého a piateho práporu sa síce podarilo vniknúť do zákopov nepriateľa, ale silná paľba ich zastavila. Najväčší úspech dosiahli jednotky sovietskej 24. streleckej divízie, ktoré obsadili kľúčovú kótu Háj nad mestom a po prudkom boji tretieho marca oslobodili Liptovský Sv. Mikuláš.

Nemecká divízia sa však po prekvapujúcom útoku spamätala, a pretože mala dostatok záloh a početnú prevahu, nastúpila do protiútok. Po prudkých krvavých bojoch sa nepriateľovi podarilo dobyť osadu Bobrovec. Veliteľ zboru preto nariadil šiestemu práporu, aby sa pripojil k seči tretieho práporu a stratený Bobrovec dobyl naspäť. Šiesty prápor sa prepracoval za nepriaznivých poveternostných podmienok v noci a za stálej nepriateľskej delostreleckej paľby na čiaru Bobrovecký Mlyn v údolí potoka Jalovčianka a pripravoval sa na útok na Bobrovec, ale na rozkaz veliteľa zboru útok zrušili. Prápor prerušil dotyk s nepriateľom a ustúpil na Trstenký Diel, kde posilnil obranu samopalného práporu. Ústup práporu som kryl paľbou kanóna až na západný okraj Smrečian.

Veľmi ťažký boj sa rozvinul o bezmennú výšinu západne od Smrečian. Za jediný deň boja prešla táto výšina štyrikrát do rúk nepriateľa, predsa sa ju nakoniec podarilo udržať. Dalo sa z nej ovládať široké okolie a zvlášť celé údolie, ktoré sa tiahlo od severu cez Žiar na Smrečany. Za úplnej tmy a snehovej fujavice nariadil veliteľ brigády uskutočniť nočný útok. V tomto boji sa veľmi statočne zachoval veliteľ práporu štábný kapitán Ferdinand Moravec. Bol bolestivo ranený do tváre črepinou pancierovej päste, hlavu mal krvavú, ale svojich vojakov neopustil, pokiaľ sa krvavý boj neskončil. Správa o zranení veliteľa práporu preletela po jednotkách ako blesk. Priznávam sa, že sme mali o neho strach, pretože už raz bol do hlavy ťažko ranený ako veliteľ piateho práporu na Dukle. Vtedy len o vlások unikol smrti. V ten deň bol ťažko ranený aj pomocník náčelníka štábu práporu nadporučík Vasil Mohorita a čatár Jozef Teniak.

Nadporučika Vasila Mohoritu v roku 1944 vybrali zo zboru a poslali do partizánskej školy v Kyjeve. Po absolvovaní tejto školy ho nasadili na východné Slovensko a stal sa veliteľom partizánskeho oddielu Borkaňuk, ktorý pôsobil v okolí Michaloviec a Humenného. So štáбом 4. ukrajinského frontu udržoval každodenné rádiové spojenie a podával správy o nepriateľovi. Po oslobodení východného Slovenska Červenou armádou a po splnení zvláštnej spravodajskej úlohy ho prideliť k šiestemu práporu a ustanovili do funkcie druhého pomocníka náčelníka štábu (spravodajský dôstojník). V tejto funkcii sa veľmi osvedčil. Mal veľké skúsenosti zo spravodajskej činnosti a pre prápor bol veľkou posilou.

Siedmy marec bol pre nás sviatočný deň. Veliteľ práporu bol povýšený do hodnosti majora, podporučíci Ján Bielko, Peter Hujvan, Milan Havlíček, Vasil Rusín, Vladimír Stouchal na poručíkov. Na podporučíka povýšili čatára Teniaka, ale na oslavy nebol čas.

Dňa 9. marca v popoludňajších hodinách bol vydaný rozkaz na preskupenie jednotiek. Tretia brigáda prevzala celé pásmo obrany prvej brigády severozápadne až juhozápadne od Smrečian. Vystriedanie sa ukončilo večer. Prvá brigáda vystriedala sovietske jednotky 24. streleckej divízie v meste Liptovský Sv. Mikuláš. Toto striedanie sa neuskutočnilo podľa plánu, bolo odhalené, čo využil protivník. Podnikol sústreďený útok na mesto z troch strán, t. j. zo severu, z juhu a zo západu. Súčasne vyrazilo od kóty 748 asi stopäťdesiat nepriateľských vojakov, ktorí sa snažili prehradiť cestu vedúcu z Mikuláša na Okoličné. Bola to jediná ústupová cesta. Začali sa zdĺhavé boje, bohaté na protiútoky obidvoch strán. Nepriateľ postupne nasadil ešte dva ďalšie pluky 320. pešej divízie a dva špeciálne prápory.

O urputnosti bojov svedčí aj to, že železničná stanica v Liptovskom Sv. Mikuláši menila niekoľkokrát behom dňa svojho majiteľa. Boj v uliciach mesta pokračoval od domu k domu.

A tak 11. marca, keď československým jednotkám hrozilo obklúčenie z juhu a severu, vydali vo večerných hodinách rozkaz na opustenie mesta. Strata mesta bola pre nás veľkým neúspechom a jeho znovudobytie sa stalo vecou cti všetkých vojakov.

Prvá brigáda prešla do obrany na čiare Vitališovce – Okoličné. Protiseč tretej brigády, ktorá mala zmeniť situáciu na bojisku, bola odrazená. Večerným ústupom z mesta sa skončilo ďalšie obdobie bojov. Tieto boje, ktoré trvali od 3. do 11. marca, patrili k najkrvavejším. Dvanásteho marca dostal veliteľ práporu na zhromaždení u veliteľa brigády pochvalné uznanie pre celý prápor za preukazované úsilie v boji.

Po polnoci na ďalší deň začal nepriateľ z niekoľkých smerov útok na Trstenský Diel a po prudkých a tvrdých bojoch dosiahol úspech. Naše jednotky museli ustúpiť pod kopec. Veliteľ práporu začal hneď organizovať útok na dobytie výšin späť. Nadránom, ešte za pološera, premiestnil som dva kanóny na vršok západne od Smrečian, odkiaľ bol dobrý výhľad a výstrel na nepriateľa. Vzďialenosť vzdušnou čiarou nebola väčšia ako 300 m. Čiaru seči zaujali jednotky aj napriek silnej guľometnej a mínometnej palbe. Na horizonte výšiny bola hustá mliečna hmla, ktorá na naše šťastie klesala do údolia a zakrývala postup našej pechoty. Protivník v domnení, že začneme útok zospodu, pripravoval sa na jeho odrazenie. Len čo hmla odkryla nemeckú obranu, uvidel som na kopci rozmiestnené dva guľomety a v zákopoch pechotu. Spolu s čatárom Ignácom Banárom sme začali okamžite palbu. Pechota sa pod clonou hmly približovala k nepriateľským zákopom, až prišla na vzdialenosť asi tridsiatich metrov a s mohutným hurá... dobyla výšinu. Prápor dosiahol veľký úspech, ale zaznamenal aj straty: štyria padli a asi dvadsať vojakov bolo ranených, z toho jedenásť prieskumníkov. Z mojej roty, z čaty protitankových pušiek, padol Tomáš Kurica a slobodník Ján Medvecký, zberač ranených.

Slobodník Medvecký prišiel do našej roty ešte vo výcvikovom stredisku. V Pribyline ma požiadal, aby som ho uvoľnil z roty, že by chcel byť zberačom ranených: podotkol, že má zdravotnícky kurz. Hovorí: „Pán poručík, doma mám ženu a päť malých detí a cítim, že vojnu v tomto pekle neprežijem.“ „Ale prežiješ, musíme všetci prežiť a republiku od Nemcov oslobodiť, aby sme sa mohli vrátiť domov k svojim rodinám.“ Jeho žiadosti som však vyhovel, oznámil som Dr. Turisovi, veliteľovi práporového obväziska, že mu posielam jedného zdravotníka. Asi o mesiac, pod Trstenským Dielom, pri zberaní a vyťahovaní ranených, ho fašistický guľometník spozoroval a bočnou palbou ho v polovici tela úplne prerezal. Na bojisku si smrť svoje obeť nevyberá. Bolo mi ho ľúto.

V poslednej tretine marca vyvrcholili prípravy na prelomenie nepriateľskej obrany. Uskutočnilo sa veliteľsko-štábne cvičenie, na ktorom sa zúčastnili velitelia všetkých stupňov práporu. Cvičenie viedol osobne major Moravec za prítomnosti veliteľa brigády. Začal sa náhly odmäk. Vojaci odvodňovali zákopy a mali ťažkosti s mokrými zbraňami, ktoré v noci zamrzali. Ku koncu marca sa náš prápor presunul do Žiaru, kde zaujal východisko na útok s úlohou útočiť v smere Jalovec.

Skoro ráno 30. marca sa začala delostrelecká príprava, ktorá trvala asi tridsať minút. Pešie jednotky práporu sa bez jediného výstrelu dostali do predných nepriateľských zákopov a s prekvapivým útokom nepriateľa zlikvidovali. Nemci sa po krátkom čase spamätali, ale zastaviť seč našich jednotiek sa im už nepodarilo. Začali ustupovať, ale kládli pritom húževnatý odpor. Tento útok som od začiatku podporoval palbou mojich kanónov a ničil nepriateľské odpory, ktoré brzdili náš postup. Naši prieskumníci, ktorí útočili na čele, zapálili stoh slamy, čo znamenalo vytýčenie smeru útoku. Medzi Nemcami vznikla panika a strach a začali ustupovať. Obec Jalovec bola oslobodená po jednej hodine boja a krátko nato bol dobytý trigonometer 915. Útok bol pre nepriateľa skutočne nečakaný. Po bezhlavom úteku zanechal na bojisku veľa mŕtvych tiel a vojenského materiálu.

Noc na 31. marca prebehla pomerne pokojne na oboch stranách. Ráno sme dostali rozkaz začať útok smerom na juh. Išlo o to, aby sme nedovolili nepriateľovi vybudovať obranu v novom výhodnom postavení. Nepriateľ sa nezmieril so situáciou, keď musel ustúpiť z výhod-

ných terénnych obranných čiar. Vycítil úmysel našich jednotiek a po delostreleckom prepade prešiel do protiseči. Nastal kritický okamih. Buď sa nám podarí udržať dominanty nad Bobrovcom a Jalovcom, alebo je všetko stratené. Nepriateľská protiseč bola v urputných bojoch odrazená a nepriateľ ustúpil. Kótu Háj šiesty prápor statočne ubránil a zostala v našich rukách. V priebehu dopoludňajších hodín zopakoval nepriateľ svoje útoky za podpory tankov, od Bobrovca na Jalovec.

Južne od Jalovca som zaujal kruhovú obranu proti tankom, ktoré postupovali Jaloveckým potokom smerom na Jalovec. Tanky podporovala pechota. Mínometná rota pod vedením poručíka Jána Bielka a mínometná batéria 120 mm sústredili paľbu na nepriateľskú pechotu a oddelili ju od tankov. Pechota po veľkých stratách začala zbabelo ustupovať. Tanky postupovali už samostatne Jaloveckým potokom, prešli na otvorený terén a blížili sa k mojim kanónom. Vo vzdialenosti asi sto metrov sme začali paľbu do ich boku. Použil som protitankové granáty tzv. podkalibrové, ktoré zaručovali lepšiu priebojnosť panciera. Prvý tank vzplanul, druhý bol zasiahnutý – mal roztrhnutý pás, ale ešte stačil proti nám otočiť hlaveň. K výstrelu však neprišlo, včas zasiahli delostrelecké batérie. Tretie samohybné delo bolo zlikvidované zásluhou delostrelcov, ktorí mali palebné postavenie na svahoch za cintorínom v Jalovci. Zem sa otriasala. Na strane nepriateľa bolo možné pozorovať začínajúci zmätok. Dva tanky a jedno samohybné delo boli v plameňoch. Začali z nich vyskakovať vojaci, ale ani jeden sa nezachránil.

Boj bol v tento deň veľmi krvavý. Šiesty prápor stratil sedemnást' vojakov a tridsaťpäť bolo ranených. Z mojej roty padol: veliteľ prvej čaty protitankových pušiek rotný Gregor Katkovič, vojak Vladimír Bečák a vojak Michal Vargač, ktorý bol v rote veľmi obľúbený pre svoju ochotu a všestrannú pomoc. Ovládal, ako sa vraví, dvanásť remesiel.

Na druhý deň v denníku Za slobodné Československo uverejnili, že v bojoch južne od Jalovca príslušníci protitankovej roty pod vedením poručíka Petra Hujvana zničili dva tanky v spolupráci s mínometnou rotou poručíka Jána Bielka a prieskumnou čatou práporu.

Odvaha a statočnosť obidvoch veliteľov rôť a ich príslušníkov si zaslúžila ocenenie. Z kanónovej čaty som navrhol na vyznamenanie desiatnika Júliusa Parasku, čatára Il'ku Kubína, desiatnika Michala Šípoša, desiatnika Jána Niča a rotmajstra Ignáca Banára.

Štvrtého apríla 1945 Liptovský Sv. Mikuláš konečne po ťažkých bojoch sovietski a naši vojaci oslobodili. Na vojenskom cintoríne, na návrší Háj, trigonometer 746,4, je pochovaných tisíc tristošesťdesiatjeden príslušníkov zboru, z toho päťdesiatšesťdesem bojovníkov zo šiesteho práporu.

Skončením bojov v priestore Liptovský Mikuláš sa získal dôležitý priestor narozvíjanie útočných akcií v údolí Váhu smerom na Ružomberok, ktorý bol oslobodený 5. apríla. Potom tretia brigáda pokračovala v prenasledovaní nepriateľa na západ. Šiesty prápor prešiel z druhého sledu do prvého. Nemecké vojská zaujali obranu na vopred pripravenom obrannom postavení s predným okrajom na vrcholoch Veľkej Fatry, v údolí Váhu, obojstranne od Kral'ovian a na západných svahoch rieky Oravy. Strhli železničný most cez rieku Oravu. Z našich prvosledových práporov sa vytvorili úderné skupiny, ktoré začali postupovať po troskách mosta. Nepriateľ kládol tvrdý odpor a nedovoľoval sa zmocniť predmostia. Od mosta som bol s kanónmi vzdialený asi dvesto metrov, keď sme počuli volanie: „Kanónka, rýchlo dopredu, kanónka dopredu!“ Klusom sme pribehli, odopli kone, vojaci nám pomohli vytiahnuť delá a vyniesť strelivo na strmý svah, kde sme zaujali palebné postavenie a začali viesť paľbu do boku nepriateľa a ničť guľometné hniezda v údolí Váhu a na protíľahlých svahoch. Tento deň v zápale boja mohol byť pre mňa osudným. Stál som za jedným delom a pomáhal mieričovi odhadovať vzdialenosť a určovať ciele. Po zničení jedného nepriateľského guľometu som spozoroval, ako Nemci začínajú utekať z bunkra na pravej strane rieky Oravy. Zodvihol som hlavu nad štít delá, aby som správne odhadol vzdialenosť, a vtom som začul nad hlavou hvizd strely. Nevenoval som jej pozornosť, pretože takéto strely nám nad hlavami lietali denne. Až veliteľ delá, desiatnik Šípoš, ma upozornil, že sa mi z ušianky dymí. Dal som si ju dole a vidím, že

strela prešla vrchom ušianky. Desiatnik hovorí: „Pravdepodobne to bola strela nemeckého ostreľovača, ktorý si vás vyhládal.“

Naše jednotky úspešne dobyli predmostie, oslobodili Kral'ovany a pokračovali v prenasledovaní nepriateľa smerom Turany – Sučany – Vrútky a Turčianský Sv. Martin – Priekopa. Nepriateľ po ústupe z Veľkej Fatry obsadil ďalšie vopred pripravené obranné postavenie na Malej Fatre, opierajúce sa o vrchy Grúň, Minčol, Polom, Úplaz a ďalšie, ktoré ležali priečne v smere postupu nášho zboru. Nepriateľ vybuďoval v skalách guľometné hniezda a na odvrátených svahoch ukryl mýnometry a delá.

Boje našej pechoty o vrchy neboli možné bez podpory delostrelectva. Na základe rozhodnutia veliteľa zboru bol daný rozkaz urýchlene vybudovať cestu za pomoci civilného obyvateľstva na vrch Minčol. Dva dni nám trvalo, než sme dopravili delá z údolia Váhu na hrebene. Napríklad dva páry volov vytiahli moje protitankové kanóny až pod vrchol Minčola, vysokého 1364 metrov. Veľmi pomáhala civilné obyvateľstvo, hlavne mládež, ktorá za snehovej metelice a v hlbokých závejoch pomohla zásobovať front delostreleckým strelivom tak, že sa ľudia rozostavili v niekoľkokilometrovom reťazci od úpätia až po vrchol Minčola a podávali si delostrelecké granáty a míny z rúk do rúk. Pomáhali nám tiež znášať z vrchu ranených a po upravenej ceste vynášať vo varniciach hore teplú stravu a chlieb vojakom, ktorí premrznutí a unavení statočne bojovali.

Devätnásteho apríla v ranných hodinách uskutočnili jednotky nášho práporu útok na bezmenné návršie severozápadne od kóty 1176. Náš útok však nepriateľ odrazil. Aby mohli byť naše jednotky podporované paľbou z kanónov, bolo treba vysekať niekoľko stromov pre lepší výhľad, pre efektívnejšie riadenie paľby. Vo večerných hodinách sa útok opakoval a jedno z najsilnejších ohnísk odporu bolo zlikvidované. Nemci, ktorí nestačili utiecť, boli pobití a postúpili sme o niekoľko desiatok metrov dopredu.

Po dvoch útokoch sme mali niekoľko vojakov ranených a padlých. Medzi padlými bol aj rotmajster Andrej Klus, výkonný práporčík guľometnej roty šiesteho práporu. Bol to veľmi starostlivý a odvážny vojak. Okrem svojich povinností výkonného práporčíka, zúčastňoval sa aj na bojových akciách. Spomínam si na smutnú udalosť 16. apríla, keď nejedno oko vojaka zaslzilo. Manželka rotmajstra Andreja Klusa, rodáka zo Spišskej Novej Vsi, sa dozvedela od ranených vojakov v nemocnici, že jej manžel bojuje v šiestom prápore nad Vrútkami. Prekonala ťažkú a dlhú cestu, než sa dostala do Vrútok. Trať bola zničená, mosty strhnuté, vlaky nechodili. Prišla s civilnými brigádnikmi, ktorí vynášali hore strelivo. Prostredníctvom vojakov svojho manžela našla. Obidvaja boli šťastní, pretože sa nevideli viac ako rok. Chcela s manželom zostať čo najdlhšie, preto rotmajster Klus požiadal veliteľa práporu, aby s ním mohla zostať jednu noc. Major Moravec, človek s dobrým srdcom, ale prísny veliteľ, ho upozornil, že môže zostať len na svoju zodpovednosť, pretože Nemci neustále ostreľujú naše postavenie. Obidvaja sa radovali. Manželka si spomenula, že nad Vrútkami v hájovni nechala pre neho plecniak s proviantom. Povedala, že sa do večera vráti. Ani sa nerozlúčili, len mu zakývala. Navečer unavená, s plecniakom na chrbte, ale s úsmevom na tvári vyhládala opäť veliteľa práporu, ktorý jej s veľkou ľútosťou a bolesťou oznámil, že jej manžel po jej odchode padol. „To to z nás nikto nečakal, aj keď sa denne pozeráme smrti do očí. Vojna je krutá a ničivá,“ povedal jej. Padla mu do náručia a plakala. Jej bolesť ťažko možno opísať. Vojaci mŕtveho priniesli k veliteľskému stanovištiu, a aj keď granáty hvízdali a trhali sa nám nad hlavami, veliteľ práporu sa s ním rozlúčil za manželku, za náš prápor a guľometnú rotu. Žena pokľakla k mŕtvemu manželovi a plakala. Už sa stmievalo, keď ho vojaci na nosidlách zniesli do hájovne, kde ho v záhrade pochovali. Až po pätnástich rokoch telo exhumovali a previezli na cintorín do Spišskej Novej Vsi. Aj ostatných padlých vojakov práporu sme pochovali pri veliteľskom stanovišti, takže aspoň symbolicky boli stále s nami.

V ďalších dňoch v spolupráci so štvrtým práporom bol dobytý Polom, ale len na krátky čas. Nemci ho znovu obsadili a to sa opakovalo niekoľkokrát. Definitívne sme ho dobyli 22. apríla a tým sa nám otvorila cesta na Žilinu.

Aj tu sa mi vybavuje v pamäti jedna epizóda. Nemci držali vyvýšeninu pred šiestym práporom a úporne ju bránili. Aby mali správy o pohybe našich jednotiek, predsunuli sa asi na sedemdesiat metrov pred naše postavenie predsunuté zaistenie. Nemecký snajper si vybral vysoký košatý strom, na ktorom sa uviazal, a urobil si posiedku, z ktorej neustále ostrel'oval našich vojakov. Druhý Nemeč sa zamaskoval naproti nemu za hromadou kameňa a vybudoval si tam guľometné hniezdo. Keď naša pechota vyrazila do útoku, kosil ju guľomet a nedovoľoval útok uskutočniť. Bola to pre nás mimoriadne nepriaznivá situácia. Rozhodli sme sa, že túto vyvýšeninu musíme za každú cenu dobyť. Kanónova čata čatára Ignáca Banára zlikvidovala nemeckého ostrel'ovača, ktorý tam zostal mŕtvy visieť na strome. Mínomety poručíka Bielka a čatára Serbinu zničili guľomet aj s obsluhou a preniesli paľbu priamo do nemeckých zákopov. U Nemcov nastal zmätok. Začali pobeňovať sem a tam. Nevedeli, čo sa deje. Zostalo po nich veľa mŕtvych a ešte viac ranených vojakov. Využili sme ten zmätok, zaútočili sme a dobyli vyvýšeninu. Zmocnili sme sa jej v pravý čas, pretože ďalší vojaci protivníka zorganizovali protiseč, ale priblížili sa len na dostrel našich samopalov. Ženisti mi pomohli pomocou povrazu vytiahnuť jedno delo na skalnú vyvýšeninu a začali sme likvidovať nemeckých vojakov v ďalších zákopoch. Presnou paľbou ničiť Nemcov bolo pre nás veľké vyznamenanie, hlavne pre poručíka Jána Bielka, ktorý vedel veľmi rýchlo a presne odhadovať vzdialenosti k nepriateľským zákopom.

Dňa 25. apríla bolo chladné ráno, husté mraky sa válali po horských svahoch. Poobede sa počasie trochu zlepšilo a opäť sa začali útoky. Piaty prápor konečne dobyl Grúň. Na druhý deň sme úspešne uskutočnili seč na horu Rakytie a obsadili južné svahy nad Strečnom. Vyšli sme z lesov a pred nami sa objavila veľká horská pláň. Zaútočili sme na nepriateľskú obranu – kóta 632 – južne od zrúcanín hradu Strečno. Prvý útok zastavila bočná paľba z nepriateľských guľometov, ktoré mal protivník umiestnené v zrúcaninách hradu. Útok sledoval sám veliteľ zboru, brigádnny generál Karel Klapálek, s veliteľom práporu. Bol nespokojný, že Nemci zdržovali útok, pechota totiž útočila bez podpory našich kanónov, pretože sme sa oneskorili, než nám ženisti zasa po povrazoch stiahli delo zo skaly dole. Medzitým pribehla spojka a oznámila mi, že sa máme s delami rýchlo presunúť dopredu, lebo pechota sa zastavila. Prihнали sme sa rýchlo ako víchrica. Veliteľ zboru nariadil: „Zničte rýchlo odpory v zrúcaninách hradu!“ Pri zaujímaní palebného postavenia sme sa dostali pod paľbu z guľometu. V tej chvíli som si uvedomil, že medzi nami je aj veliteľ zboru. Otočil som sa k nemu a vidím, že stojí ako socha a nekryje sa. Svojou odvahou a statočnosťou mi pripomenul boje na Dukle, keď nemecký snajper zranil podplukovníka Františka Fantu do špičky nosa. Namiesto toho, aby sa chránil, iba pohrozil fašistovi palicou, s ktorou stále chodil. Za krátku chvíľu boli tri guľomety zničené a naša pechota zlikvidovala zostávajúce odpory a postupovala smerom k rieke Váh. Veliteľ zboru prišiel s veliteľom práporu za mnou a hovorí: „Za rýchle zničenie nepriateľských guľometov a za účinnú podporu pechoty by ste si zaslúžili odmenu.“ Zavolať svojho pobočníka a pýta sa ho: „Zostali nám nejaké vyznamenania?“ „Nie, všetky sme odovzdali.“ „Máte nejaké osobné pranie?“ pýta sa ma. „Potreboval by som prísun granátov do diel.“ „Pozriem sa na to. Postupujte rýchlo dopredu, lebo včera už sovietski vojaci obkľúčili Berlín.“ Podal mi ruku a odišiel aj s veliteľom práporu. Sľub dodržal. Po uvoľnení cesty z Vrútok na Žilinu mi doviezli debny s granátmi.

Nasledujúci deň bola dokončená likvidácia zostávajúceho postavenia nepriateľa Malej Fatre. V ranných hodinách bolo oslobodené Strečno a naše jednotky nadviazali spojenie s pravým susedom – sovietskym 17. gardovým streleckým zborom v priestore Strečna na pravom brehu Váhu.

Po týchto bojoch sa vynoril predo mnou problém, ako dostať kanóny dole k ceste. Pokiaľ mi pamäť siaha, viem, že všetky delostrelecké batérie väčšieho kalibru, ktoré bojovali v tomto priestore, boli nútené vrátiť sa naspäť do Vrútok na hlavnú cestu. Ja som sa rozhodol, že kanóny spustím dole lesom za pomoci ženijnej čaty práporu. Vyrúbali sme dva stromy a za každé delo pripevnili jeden strom ako brzdu. Aby brzdenie bolo účinnejšie, na stromy s vetvami si

posadali vojaci, a tak záťaž bola ešte väčšia. Koňmo sme stiahli delá do potoka a vyšli sme až pri obci Stráňava. Bez pomoci ženistov by som si tento riskantný spôsob stiahnutia diel nemohol dovoliť. Keď som sa s kanónmi objavil pri našich jednotkách na ceste, veliteľ práporu bol veľmi prekvapený, že sme sa tak rýchlo dostali z takého ťažkého terénu. Hovorí: „Odobzdaj podákovanie vojakom za ich odvahu a statočnosť.“

Týmto sa však boje neskončili. Pokračovali sme v smere na Žilinu. Postup práporu zastavila nepriateľská paľba a nepriateľský prepad západne od obce Mojšova Lúčka. Nepriateľ si vybudoval obranu na okraji lesa asi jeden kilometer západne od tejto obce. Uskutočňoval sa intenzívny prieskum v smere Žilina a od zajatcov sa zistilo, že Nemci sa chystajú na ústup. Nasvedčovali tomu aj silné výbuchy a detonácie v meste. Dňa 30. apríla prešla brigáda do útoku a prápor zničil nepriateľské odpory na okraji lesa a rýchlym postupom prenikol spolu s brigádou prieskumnou čatou do Žiliny, ktorá bola toho dňa oslobodená.

Tieto ťažké boje o Malú Fatru si vyžiadali len v šiestom prápore veľké straty: 29 padlých, 59 ranených a niekoľko nezvestných vojakov. Z mojej roty padol vojak Ludvík Pouči a vojak Andrej Jožiou.

Po dobytí Žiliny sme pokračovali smerom na Horný a Dolný Hričov. Občania nás tu chceli radostne privítať, ale nepriateľská paľba to nedovoľovala, Horný Hričov bol oslobodený za pochodu. Vo večerných hodinách bol oslobodený aj Dolný Hričov. Ustupujúci nepriateľ kládol aj napriek tomu tvrdý odpor.

Po týchto bojoch sa veliteľ zboru rozhodol zastaviť útok v tomto smere a za daždivého počasia sme sa vrátili do priestoru Kotešová, prekročili sme Váh, oslobodili osadu Jasenice a dosiahli úpätie horského chrbta Javorníkov. Nepriateľ sa už na väčší odpor nezmohol, nemal sil a začal rýchlo ustupovať s úmyslom dostať sa na západ a vzdať sa do zajatia západným spojencom. Ďalej sme postupovali v smere Veľké Karlovice, Vsetín, Fryšták, Holešov. Po dosiahnutí Holešova veliteľ zboru zmenil svoj úmysel a vydal rozkaz na premiestnenie jednotiek do priestoru Klenovice na Hané – Pivín s cieľom uskutočniť úder proti Prostějovu. Tretia brigáda vystriedala rumunské jednotky, ktoré už dlhší čas neúspešne bojovali proti nepriateľovi.

Ôsmeho mája v popoludňajších hodinách sme začali útočiť na nepriateľa, ktorý sa bránil na výšinách pred lesom juhozápadne od Vřešovic. Nemci kládli ešte stále tuhý odpor, ale naše jednotky ich zatlačili do lesa. Prápor dosiahol stanovenú čiaru a pripravoval sa na útok, ktorý sa mal začať ráno 9. mája.

Veliteľ práporu si zriadil provízorne veliteľské stanovisko v pivnici zhorenej reštaurácie na križovatke ciest a večer 8. mája nás zavolať na poradu. Vydával nám pokyny k útoku, ktorý sa mal začať ráno. „Nemci sa nevzdávajú, aj keď vojnu prehrali,“ zdôraznil. Naraz okolo polnoci sme počuli silnú paľbu Rumunov v obci Pivín. Nikto nevedel, čo sa robí. Veliteľ práporu vyslal spojku do tejto obce a tá priniesla oficiálnu správu, že Nemci kapitulovali. Všetci sme sa radovali, major Ferdinand Moravec poznamenal: „Ani sa mi nechce veriť, že vražedná vojna sa už skončila. Zo štábu brigády som dostal potvrdenú správu, že Adolf Hitler spáchal samovraždu.“ Zo svojej debny vytiahol poľnú fľašu a naplnil všetkým poháriky vodkou, aby sme si pripili na víťazstvo sovietskych a našich vojakov. Obloha nad nami sa rozsvietila tisíckami rakiet, ktoré vystrelovali rumunskí, sovietski a československí vojaci. Bola to strelba z radosť nad bezpodmienečnou kapituláciou nemeckých vojsk.

Ráno 9. mája boli vyslaní parlamentári, ale nepriateľ doposiaľ nerešpektoval kapituláciu, v noci ustúpil, takže vojna sa pre nás ešte neskončila. Skoro ráno sme ho začali prenasledovať smerom na Vřešovice. Za svojho postupu sme odzbrojovali nemeckých vojakov, ktorí sa s nechuťou a odporom vzdávali. Svoje zbrane však radšej zničili, než aby ich odovzdali našim vojakom. Pozorovali sme nich, ako ich nafúkaná drzosť splasla a majú strach, aby sa nedostali k nám do zajatia. To im ale nevyšlo. Súčasne doručili rozkaz veliteľovi šiesteho práporu na rýchle premiestnenie našich jednotiek do Prahy v smere Polička – Chotěboř – Český Brod – Úvaly. Za presunu nás všade naši občania srdečne vítali.

Po dlhých a ťažkých bojoch sa skončila bojová cesta 3. československej samostatnej brigády 1. československého armádneho zboru v ZSSR.

Na 17. mája 1945 sa pripravovala historická vojenská prehliadka v Prahe na Staroměstskom námestí. Za zástavou 3. čs. samostatnej brigády sme pochodovali aj my, vojaci Pešieho práporu 6. Počas slávnostného pochodu sme spomínali na tých, ktorí sa konca vojny nedočkali a odpočívajú na najrôznejších cintorínoch – pri Sokolove, Kyjeve, na Dukle, okolo Liptovského Mikuláša, na hrebeňoch Veľkej a Malej Fatry či v Javorníkoch. Nebolo ich málo. Celkovo v zbere padlo okolo 4000 vojakov a len zo šiesteho práporu 95 vojakov. Boli to tí, ktorí už za svoju vlasť a slobodu viac dať nemohli.

Rozprávanie o svojej bojovej ceste končím slovami veliteľa 1. československého armádneho zboru v ZSSR, armádneho generála Ludvíka Svobodu, človeka, ktorý toto všetko a ešte oveľa viac prežil: „Nikdy nezabudnime, ako ľahko sme slobodu stratili a ako ťažko a s akým nepredstaviteľným úsilím a obeťami nášho a najmä sovietskeho ľudu sme ju dobývali späť, nebyť Sovietskeho zväzu, neboli by sme slobodní.“

* * *

V spomienke sú uvedené niektoré faktografické údaje prevzaté z publikácie: Kol.: Vojenské dejiny Československa (1939 – 1945). IV. díl. Praha, Naše vojsko 1988.

Za preukázanú statočnosť a odvahu v boji za národné oslobodenie našej vlasti v radoch československej jednotky v Sovietskom zväze a za aktívnu činnosť pri budovaní Československej ľudovej armády v povojnovom období boli autorovi tejto spomienky udelené rady a vyznamenania:

Rad Veľkej vlasteneckej vojny II. stupňa
Rad Červenej zástavy
Rad Červenej hviezdy
Československý vojnový kríž z roku 1939
Československá vojenská medaila za chrabrosť
Československá veliteľská medaila Jana Žižku z Trocnova
Československá vojenská medaila za zásluhy I. stupňa
Československá vojenská medaila za zásluhy II. stupňa
Československá vojenská pamätná medaila (sovietska)
Dukelská pamätná medaila
Pamätná medaila k 20. výročiu oslobodenia ČSSR
Pamätná medaila k 30. výročiu SNP
Pamätná medaila k 40. výročiu oslobodeniu našej vlasti
Pamätná medaila k 50. výročiu KSČ
Medaila za zásluhy o obranu vlasti
Medaila za oslobodenie Prahy (sovietska)
Medaila za víťazstvo nad Nemeckom vo Veľkej vlasteneckej vojne (sovietska)
Medaila k 20. výročiu víťazstva Veľkej vlasteneckej vojny (sovietska)
Medaila k 40. výročiu Veľkej vlasteneckej vojny (sovietska)
Medaila za zásluhy o ČSLA
Medaila M. R. Štefánika I. stupňa
Pamätná medaila Za vernosť (SZPB)

Vojenská história

K 50. výročiu ukončenia druhej svetovej vojny mu udelili ešte tieto medaily:

Pamätná medaila 50. výročia oslobodenia Slovenska a konca 2. svetovej vojny

Pamätná medaila 50. výročia oslobodenia Slovenska a konca 2. svetovej vojny

Medaila 50. výročia Veľkej vlasteneckej vojny (ruská)

Medaila 50. výročia oslobodenia Ukrajiny

Pamätná medaila G. Žukova